

K Ö Z L E M É N Y

Juhász Veronika

„...HAZÁNK FIATAL NEMZEDÉKÉTŐL VÁRHAJUK CSAK A MAGYAR ZENE KIMIVELÉSÉT...”*

Hogyan támogatta Mosonyi Mihály a magyar zene ügyét

„A legkisebbeknek sincs megtiltva, hogy nagy dolgokról álmodjanak, sőt törekedjenek is nagy dolgokra – szerényen, képességeikhez mérten.”¹ Liszt Ferencnek ez a gondolata juthat eszünkbe, mikor átnézzük azt a számtalan írást, amelyet Mosonyi Mihály a *Zenészeti Lapok*ban különböző szerzők műveiről közölt. Ahogyan Bónis Ferenc megállapította monográfiájában, Mosonyit egyfajta „kettős látásmód” jellemezte. Amellett hogy Schumannról és Lisztről, Wagnerről és Erkelről írt, bátorította és dicsérte a *Zenészeti Lapok* hasábjain a korabeli magyar zene teljes „második vonalát” is.² Hogy csak néhány nevet említsünk: Palotási-Pecsenyánszky Jánost, Simonffy Kálmánt, Szabadi-Frank Ignácot, Zimay Lászlót, Gáspáry Jánost, Bertha Sándort, Szénfy Gusztávot, Engeszer Mátyást vagy Székely Imrét. Ez tette Mosonyit „kora magyar zeneéletének legbölcsebb építőjévé”, hiszen „azért lelkesítette ezeket a muzikusokat, hogy valamiképpen európai műveltséggel olthassa be őket s általuk is közelebb jusson céljához, a „’4-ik világhírű zeneírmódor’, az önálló magyar műzenei stílus megteremtéséhez”.³

Olyan nagyvonalú pedagógiai program volt ez, amelyben nem szégyellte még a „legkisebbeket”, azaz a kevésbé képzett, de tehetségesnek mutatkozó és lelkes muzikusokat is támogatni. Erre a célra összhangzattan cikksorozatot is indított, amelynek előszavában így ír:

Ha minden szép s magasztos iránt, egyiránt lelkesülni tudó hazámfiak közöl, csak néhányat is föllelkesíthetek a komolyabb tett mezejére, életem legszebb célját elértem, mert hazánk fiatal nemzedékétől várhatjuk csak a magyar zene kimivelését s oda idomítását

* A Liszt Ferenc Emlékmúzeum és Kutatóközpont Mosonyi Mihály tiszteletére rendezett emléknapiján, 2015. október 3-án a Régi Zeneakadémián elhangzott előadás írott változata.

1 Liszt Ferenc August Antalnak. Weimar, 1871. július 17. In: *Liszt Ferenc válogatott írásai*, II. Vál., ford., jegyz. és kísérő tanulmányokkal ellátta Hankiss János. Budapest: Zeneműkiadó vállalat, 1959, 653–654., ide: 654.

2 Bónis Ferenc: *Mosonyi Mihály*. Budapest: Gondolat, 1960, 150.

3 Uott.

hogy abból aztán idővel, azon művészeti báj s önállóság fejlődjek ki, mely abban – magassabb értelemben – hiszem hogy rejlik. Egy széles, s terebélyes műága lesz az majd a zeneművészetnek, melynek pompás színezetű virágai, s megérett gyümölcsei körében, vonzó szellemi nyughelyekre találандnak a művészeti világ vándorai.⁴

Ábrányi Kornél számára egészen érthetetlennek tűnt az a sajátságos pedagógiai program, amellyel Mosonyi olyanokat is felkarolt, akiről ő a következőképpen vélekedett:

Különös előszeretettel viseltetett a vidéki kompozitorok, népzeneszerzők és félműveltségű zenészek iránt. Az ilyenmő – sokszor felette ügyetlen – szárnypróbálgatásokat nagy tekintélyű mecenássága alá vette, nyilvános cikkeket írt felettök s nyilvánosan is kijavította zenészeti hebegéseiket, biztatván, sarkalván őket a komoly tanulásra. Azok, kik vele az irodalmi pályán solidaritásban álltak, mind ezt szívesen elnézték neki, mert meg voltak győződve, hogy csak a jót és üdvöset akarja. Ha sokszor túlságig vitte ebbeli rögeszméjét s figyelmeztették a veszedelmes politikára, mindig azt szokta volt válaszolni, hogy: „vagy kíválnak idővel, s akkor megérdemelték a túlkimelést, vagy ha nem, akkor fennmaradt tudatlanságukkal úgy sem ártnak még a légynek sem”. A következőzés azonban [sic] megmutatta, hogy Mosonyi sok ily vadzszeni irányában csalatkozott s közülök sokan igaz, hogy a légynek nem, de a magyar zene ügyének nagyon is ártottak!⁵

Érdekes szempont lehet a zeneműkiadás felől megközelíteni a kérdést. Elég egy-két példát kiemelni azok közül a művek közül, amelyekkel Mosonyi foglalkozott, hogy lássuk, a kiadók – az 1860-as években működő összesen két zeneműkiadó, a Treichlinger és a Rózsavölgyi – mintegy állandó bevételi forrásként tarthatták számon például a különböző csárdásokat. Konkoly Thege Miklós *Szegény paraszt* és Csillag Józsi *Vége a bűnnek csárdást húznak* című darabjairól Mosonyi 1861-ben három számon keresztülírelő folytatásos kritikát írt.⁶ Mona Ilona *Magyar zeneműkiadók és tevékenységük* című munkája⁷ és a Rózsavölgyi kiadó 1905-ben megjelent *Kiadványjegyzéke* alapján tudjuk nyomon követni a két szerző 1860-as évtizedben megjelent műveinek kiadástörténetét. Csillag Józsi első három szerzeménye még a Treichlinger kiadónál jelent meg 1860-ban, a többi azonban már mind Rózsavölgyinél, nagy többségük 1864-ig bezárólag; Konkoly-Thege Miklós darabjai pedig 1864-ig Treichlingernél, aztán Rózsavölgyinél. A korszak legnagyobb és maga elé a legnemesebb célt kitűző zeneműkiadójának is szüksége volt a fennmaradásához szórakoztató célú, kevésbé kvalitásos, de kelendő zenék publikálására, hogy megteremtse a komolyabb művek kiadásához szükséges anyagi hátteret.

4 Mosonyi Mihály: „Öszhangzat [Harmonie] s hangzatjelzés-tan. Előszó”, *Zenészeti Lapok*, 2. (1860), 15.

5 Ábrányi Kornél: *Mosonyi Mihály élet és jellemrajza*. Pest: Corvina, 1872, 65.

6 Mosonyi Mihály: „Két népies csárdás: 1) 'Szegény paraszt', zongorára átírta Konkoly Thege Miklós; 2) 'Vége a bűnnek csárdást húznak', zongorára szerkeszté Csillag J.”. In: *Zenészeti Lapok*, 1/18. (1861), 142–143.; 2. rész: 1/24. (1861), 186–187.; 3. rész: 1/26. (1861), 206–207.

7 Mona Ilona: *Magyar zeneműkiadók és tevékenységük 1774–1867*. Budapest: MTA Zenetudományi Intézet, 1989; *Kiadvány-jegyzék*. Rózsavölgyi és társa csász. és kir. udvari zenemű-kereskedésének Budapestén. Budapest: Rózsavölgyi és társa, 1905.

Mosonyi Mihály műismertető és kritikai tevékenysége mind a katolikus, mind a református, mind pedig az evangélikus egyházi zenére is kiterjedt. Ismertetést jelentetett meg előbb a Tárkányi-Zsasskovszky katolikus egyházi énektárról, majd a Szotyori Nagy Károly szerkesztette *Templomi és halotti karénekeskönyvről* a magyarországi reformátusok számára, és ismertetőt írt Gáspár János evangélikus kántortanító új egyházi énekeskönyvéről is, mely végül nyomtatásban sosem jelent meg. Gáspár János az egyetlen olyan szerző, akinek teljes művei nem a lap zeneműmellékletében, hanem Mosonyi egy-két észrevételével kiegészítve magában a lapban kaptak helyet. Ezen kívül a szerzőnek más lehetősége nem adódott művei kiadására.

Mosonyi Mihály a *Zenészeti Lapok* 1861-es évfolyamának hét számában foglalkozik Gáspár János evangélikus kántor és tanító műveinek a bemutatásával. Összesen 11 népdal- és korálfeldolgozást közöl teljes egészében, hat világi és öt egyházi kórusművet. Ezeknek a műveknek a közléséhez is kapcsolódik némi előzmény. Miután 1860-ban Gáspár először küldte el a darabjait a szerkesztőségnek, nyílt levélben elutasították.⁸ 1861 márciusában azonban szintén nyílt levélben biztatják, hogy hamarosan „szakavatott munkatársuk, M.” – azaz Mosonyi – értekezni fog róluk.⁹ Már a következő hónapokban meg is jelent a Gáspár Jánost és két férfikarra írott művét bemutató írás, majd 1862-ig bezárólag kilenc további szerzemény, és a hozzájuk kapcsolódó korrekciós javaslatok. Viszont a *Zenészeti Lapokon* kívül a szerzőnek nem jelenhetett meg máshol műve, bár egész életében próbált kiadót találni hozzá.

A *Protestáns egyházi és iskolai lap* 1882. évfolyamában találunk erre utalást. Hörk József egyháztörténész és egyházi szakíró hosszasan elemzi azt a korálgyűjteményt, melyet Gáspár János a német evangélikus iskolák számára készített, és az iskolai egyházi énektanítás megreformálását célozta.¹⁰ A gyűjtemény 185 korált tartalmazott volna két- és háromszólamú feldolgozásban, valamint egy függelékkel iskolai énekekkel.¹¹ Ezt a munkát már 1880-ban vizsgálta egy szakértő bizottság, melynek tagja volt többek között Volkmann Róbert is, aki így nyilatkozott a gyűjteményről: „Beható bírálát után e művet egészében érdemteljes és célravezető műnek kell ítélnem. Harmonizálás és hangvezetés [Stimmenführung] engem igen kielégített. Mindkettőnek jellemvonása a természetesség s énekelhetőség.”¹² A Tiszai Evangélikus Egyházkerület jegyzőkönyveiből kiderül, hogy még két évvel később, 1884 augusztusában sem sikerült a gyűjteményt kiadni. Az illetékesek

8 „Nyílt levél”, *Zenészeti Lapok*, 1/11. (1860), 88.

9 „Nyílt levél”, *Zenészeti Lapok*, 1/26. (1861), 208.

10 Hörk József: „Az egyházi ének ügye a tiszai ev. kerületben”, *Protestáns egyházi és iskolai lap*, 3. (1882), 1027–1030.

11 A mű teljes címe a következő: *Schul-Choralbuch enthaltend eine Auswahl von 185 der schönsten und gebräuchlichsten Choräle in zwei und dreistimmiger Bearbeitung nebst einem Anhang von Schulliedern zum Gebrauch für evangelischen Schulen.*

12 Hörk: i. m., 1030.

arra hivatkoztak, hogy a kérdéses időszakban túlkínálat jött létre protestáns korálkönyvekből, ezért egy újabb gyűjtemény iránt már nincs kereslet.¹³

Négy év múlva, 1888-ban az evangélikus egyetemes közgyűlési jegyzőkönyv már három korálkönyvet említ, amelyet Gáspáry János szerkesztett. Ezekből egyet, az iskolai használatra szánt gyűjteményt a tiszai kerület püspöke szerint a kerületek és az egyetemes gyűlés már elfogadta. Egy másik gyűjteményt pedig – amely a magyar és német egyházak számára készített két- és háromszólamú korálfeldolgozásokat tartalmazott – ajánlja, hogy az egyetemes pénztár költségén adják ki, mivel a szerző nem vár érte külön díjazást. Az egyetemes gyűlés ezért bírálatra kérte fel Frühwirth Samu, Altdorfer Keresztély és Kapy Gyula szakértőket.¹⁴ A következő évi jegyzőkönyvben olvashatjuk a bizottság véleményét: „...elismerik ugyan a nevezett choralkönyv egyes előnyeit s méltánylattal szólnak a szerző szorgalmáról és ügyességéről, de mivel a melodiák itt-ott nagyon is eltérők a használatban levőktől s még egységes egyházi énekes könyveink sem lévén, variatiokban bővelkedő choralkönyveinknek egységesítése is kétes eredményű, a choralkönyvnek egyetemes költségén való kiadását nem ajánlják.” Ennek fényében az egyetemes pénztár nem kívánta kiadni a gyűjteményt.

Az *Evangélikus Egyház és Iskola* című lapban 1890-ben megjelent gyászjelentésben a következőket olvashatjuk a fent említett egyházi énekeskönyvekről: „Gáspáry, – ki a theol[ógiai] tanfolyamot elvégezte s candidaticumot is tett, – a 40-es évek közepe táján egy évig a boroszlói zene-conservatoriumban tanulván, az egyházi zenének alapos ismerője volt, s mint ilyen több rendbeli choralkönyvet (egyházi partitúra, iskolai choralkönyv) is írt, melyekre azonban – hazai prot[estáns] énekügyünk nagy kárára – eddigelé nem akadt kiadó, mindannak daczára, hogy úgy a tiszai kerületi mint az egyetemes gyűlés által kiküldött bíráló bizottság az elhunyt műveit zenei tekintetben kitűnőknek, kiadásra méltóknak találta, s mint ilyeneket az egyetemes gyűlés figyelmébe s pártfogásába ajánlotta. Erre szolgáló alap hiányában a boldogult művei mostanáig nem láttak napvilágot.”¹⁵

Visszaulva Ábrányi Kornél véleményére, melyet Mosonyi úgynevezett „mecenási” tevékenységével kapcsolatban megfogalmazott, azt kell mondanunk, hogy egy olyan korszakban, amelyben a legnagyobb zenei tanintézet, a Pestbudai Zene- de még a vidéki zeneiskolákkal együtt sem volt képes a félig képzett, félművelt zenészek hadát kellő mértékben csökkenteni, Mosonyi Mihály minden pedagógiai törekvése és módszere indokolt volt – függetlenül attól, hogy milyen eredményre vezettek.

13 *Tiszai Evangélikus Egyházkerület jegyzőkönyvei 1881–1886*, 1884. augusztus, 82–83. http://library.hungaricana.hu/hu/view/Tiszai_1881_1886/?pg=335&layout=s (2015. 09. 20.)

14 *Evangélikus Egyetemes Közgyűlési Jegyzőkönyvek*, 1888. október 10–12., 33. http://library.hungaricana.hu/hu/view/EvangKozgyulJkv_1888_10_10/?pg=0&layout=s (2015. 09. 20.)

15 „Halálozás. Gáspáry János”, *Evangélikus Egyház és Iskola*, 33. (1890), 272.

ABSTRACT

VERONIKA JUHÁSZ

‘...IT IS FROM HUNGARY’S YOUNGER GENERATION
THAT THE DEVELOPMENT OF HUNGARIAN MUSIC IS
TO BE EXPECTED...’

Mihály Mosonyi’s music criticism in the *Zenészeti Lapok* (Musical Pages) was an important part of his main goal: to create a distinctively Hungarian musical style. Besides writing about outstanding figures of the time’s musical life, his pedagogical strategy was to support those composers who seemed to be talented but less skilled. With his benevolent criticism he wanted them to improve and become the foundation of a Hungarian musical style. In addition to secular music he was also concerned about church music, regardless its being Catholic, Presbyterian or Lutheran. In this paper I have selected some good examples from Mosonyi’s diverse activities in the *Zenészeti Lapok* to illustrate how they served the cause of Hungarian music.

Veronika Juhász is a librarian at the Research Library for Music History at the Liszt Academy of Music, Budapest. She received her Master’s degree in Library and Information Science from Eötvös Loránd University in 2013, and also a BA degree in Liberal Arts with specialization in art history at the same institute in 2010.